

BALÁZS FERENC

1901. október 24 — 1937. május 22.

Tudjátok meg mind,
Én itt meg nem haltam,
Egy falu sara
Engem le nem nyűgözött.
Én csak
Elvettem magam egy picinyke helyre,
Oda bujtam a rög alá.
Hadd lám: kikelek-e?
Lesz-e rajtam virág?
Termek-e gyümölcsöt?

(A rög alatt, 5. 1.)

Balázs Ferenc olyan ember volt, akit nehezen lehet elfelejteni. Aki találkozott vele, vagy melléje állott, vagy szembefordult vele. Közömbösen félreállani útjából, vagy tudomást nem venni róla nem lehetett.

Azoknak, akiket Balázs Ferenchez a közös elvek, közös álmok, közös munka és közös élmények szálai kötnek, kötelességünk, hogy amíg élünk, a kortárs, a munkatárs, a szem- és fültanú, a tanítvány bizonyágtételével emlékezzünk róla. Kötelességünk mindent megtenni, hogy életének tárgyi műveiben reánk maradt értékei ható erővé váljanak egyházunk keretében. Istenországunk építésében sok tekintetben példaképpen állott előttünk. Nem szabad Balázs Ferencet szemünk elől elveszíteni. Emlékeznünk kell rá.

Élete, években, rövid: mindössze 36 esztendő. A család, melynek sarja, a Nyikó mentén, Csehétfalván őslakó. Mint második városi nemzedék, született és nőtt fel Kolozsváron. Ott végezte a Teológiát is. 1923—28-ig bejárta a kerek világot. Világjáró útja során 2—2 évet töltött Angliában és az Északamerikai Egyesült Államokban; unitárius lelkésznevelő főiskolákon folytatta tanulmányait; szabad idejében az országot járta, az étellel ismerkedett. 1927-ben hazafelé vette útját; 1928 őszén érkezett haza. Közben hosszabb időt töltött Japánban, Koreában, Kinában, Indiában és Palesztinában. Itthon másfél évig segédlelkész és bennlakási nevelő volt Székelykeresztúron. 1930-tól haláláig Cheia-i egyházközségünkben szolgált, mint rendes lelkész.

Balázs Ferenc tárgyi alkotásokban is maradandó értékeket hagyott reánk örökül. Elsősorban irodalmi műveit említem: „Bejárom a kerek világot“, „A rög alatt“, „Zöld árvíz“, „Közérthető Evangélium“, „Kis hittan“, „Mese-folyam“, stb. stb.

Cheia-n 3 év alatt újraépítette a templomot, bele orgonát állított, bővítette az iskolát és felépítette az új lelkeszi lakot.

Ezek a művek őrzik emlékét és azokat az értékeket, melyeket Balázs Ferencben adott nekünk az Isten. És egy csomó szívben él még az emléke, az élete. Akikbe átláttálta magát, az élet. Ezt a Balázs Ferencet kellene átadnom azoknak, akik csak műveiből ismerhetik őt. Ugy, ahogy bennem él.

1920 őszén, azt hiszem októberben, ismerkedtem meg Balázs Ferencsel. A villágháború hullámverése hadifogságból egyenesen a Teológiára sodort. Ugy éreztem magamat, mint aki Hollandiába indult tulipánkultuszt tanulni és a Szentföldön kötött ki. Álltam a nagy dolgozóban az ablaknál egyedül. Néztem a templom kopott, seszinű falát... Arra rezzenek fel, hogy a folyosón valaki közeledik; ismert operaáriát zengve jön. Nyílik az ajtó. Megfordulok. Pillanatnyi csönd. Nézzük egymást, talptól tetőig. Cipőinkább csónakok, nadrágja sűrű, vasalva talán sosem volt, fehér inggallérja kihajtva, feje egy kicsit leszegve, rakoncátlan haja ereszként árnyékolja homlokát, szemei mosolyognak s az ária dallamán folytatva, énekelve köszönt.

Első találkozásunk nem volt olyan, hogy egyszerre megszerethettem volna. Az érdeklődésemet mindenesetre felkeltette irányában. És az együtt töltött teológus évek alatt az életéből sok mindent észre kellett vennem. Mert sokmindent másképp fogott fel és másképp tett, mint más.

Az idejét másképp használta fel, mint legtöbbszörünk. Balázs Ferinek, a teológusnak mindig volt dolga és mindig a maga terve szerint volt dolga. Hol az egyetemen hallgatott általa válogatott előadásokat, hol a zeneakadémián vett énekórákat, hol eszperántóul tanult, hol vívőleckékre járt. Irodalmi körökben forgolódott; társadalmi, lélektani, művészeti problémákkal viaskodott.

Az életet másképp fogta fel, mint az ifjú férfiak általában. Nem volt aszkéta; szerette az élet örömeit, élvezeteit, de megválogatta. Tisztaságára: szellemi, erkölcsi, férfiúi tisztaságára föltétlenül vigyázott. Nem ivott szeszes italt, mert az alkohol veszélyezteti a szellemi és erkölcsi tisztánlátást. Az italos mulatozásokban nem vett részt, mert nem akart mámoros fejjel olyan kalandokba keveredni, melyeket józan fejjel kerül. A dohányzást azoknak hagyta, akik nem józan eszükre hallgatnak, hanem mások után mennek, olyan szenvedélyek rabláncát veszik magukra, amiből sem hasznuk, sem gyönyörűségük nem származik.

Harmadik éve volt már külföldön, amikor másodszer összekerültünk. 1926 nyarán egy hónapot együtt töltöttünk a chicagói unitárius teológiai intézetben. Ez alatt a hónap alatt talált helyet a szívemben.

Olyan volt, mikor találkoztunk, mint 1920-ban, amikor megismertem. Csak a fényképezőgép lógott az oldalán s a tekintete mintha elmélyülőbb lett volna. Különbösen ugyanaz a mókára-játékra, dalra mindig kész fiú volt akkor is. Sem fölényesebbnek, sem komolyabbnak nem látszott, mint azelőtt. Pedig Angliát és Amerikát már magába habzsolta.

Tökéletesen boldog embert még mesében is ritkán találunk. Balázs Ferenc ebből az időből úgy tekint reánk ma is, mint tökéletesen boldog ember.

Ilyen boldog csak az lehet, aki megtalálta Istent. Vagy — ahogy ő mondta — belekerült az egyetemes élet sodrába. S ebben az egyetemes életárban megtalálta a maga hivatását.

Ez az ember, ez a Balázs Ferenc tíz éve egy álmot hordozott magában. Minden próféták álmát. Az álmot, melyet Jézus szavával Istenországának nevezünk. Eddigi életét úgy fogta fel, mint felkészülést arra, hogy az álom valósításából reá eső részt földre hozza. S ebbe a felkészülésbe beletartozott a zenetanulás is, az eszperanto is, a világ körüli út is. Minden. Ez az ember, ez a Balázs Ferenc szent hivatásra készült: egy kicsi unitárius egyházközség lelkésze akart lenni.

Ismét három év múlva, itthon találkoztunk. Én már kadácsi pap voltam. Ő akkor jött haza; Keresztúrra került. Gyepőlön tartott paripához hasonlítva ezidőbeli önmagát. Szeretne repülni s nem engedik. Szívében él az álom, tarsolyában rengeteg kincs, de a röögöt, melyet Isten reá bízott, az emberek még nem adják oda neki. Olyan volt akkor is, mint azelőtt. Pedig a kerek világ már benne volt s fundamentumot vetett benne már a kicsi ház is: vőlegény volt; várta Krisztit, a menyasszonyát.

Nem lehetett vele most sokáig asztal mellett ülni, álmodozva a fűben heverészni. Most már menni és tenni kellett. Nem hiszem, hogy világjáró útján aránylag többet ment volna, mint a keresztúri másfél év alatt. Könyvet, cikket, verset, éneket írt, lapot szerkesztett. Emellett kifogástalanul ellátta segédlelkészi és nevelőtanári teendőit. Ez időből való legszebb eredménye, a „Bejárom a kerek világot“ című nagyszerű könyve.

Cheia-ra kerülése után ritkán találkoztunk. Ha találkoztunk nem beszélt magáról, inkább engem faggatott. Életem minden eredményének úgy örvendett, mint az övének. Ha előveszem ebből az időből való képeit, ugyanaz a Balázs Ferenc néz rám, mint akit 1920-ban megismertem, 1926-ban megszerettem és 1929-ben megtanultam csodálni. Azóta vágytam Cheia-ra látni a helyet, ahol az álomért küzdött, az alkotásokat, melyekbe magát beleépítette. Hogy teljesedjem meg vele.

Mikor a posta elém dobta a halálhíret hozó Unitárius Közlönyt, 1937-ben, szívemben megrendültem. Nem a halálhír döbrent meg. Annak szükségképpen be kellett következnie. A kép rendített meg, mely a lapról reám nézett. Nem is nézett reám. Valahova elnézett mellettem. Balázs Ferenc így nem szokott nézni. Ez nem ő volt. Már nem ő volt. Bennem élő arcának egyetlen vonását fedeztem fel ezen a képen: a dacot! Az is már konoksággá van keményülve. Ott ült a szemei elmélyült gödreiben, keskenyre szorított szája peremén, előugró állán. Ez nem az én Balázs Ferencem volt.

Az az ember, aki ezt az arcot a gép elé állította, már érezte, hogy meg kell adnia magát. Készült, hogy letegye a fegyvert. Vallásosságával beletörődött a megváltoztathatatlanba.

Mi lesz az álommal? — kérdi tőlünk ez a konokká keményült arc.

Az álom él és új tovább! Amint élt évezredekén át! Azokban, akiket megszállott s azokban, akik hozzájuk szegődtek. Bennünk él az álom s az

álomban Te is: örökké mosolygós, kicsit huncut szemű, nagyott akaró, törhetetlen akaratú, fáradhatatlan lábú, szerető szívű Balázs Ferenc!

Itt maradok, most már itt maradok.
Tovább csak akkor állok,
Ha kikeltem, kivirágoztam:
Szállhat a szárnyas mag tovább.
Vagy ha elrohadtam
És nem lett élet belőlem.
Akkor felettem áthatít a történelem ekéje,
Napvilágra hoz és kidob.

(A rög alatt, 286. l.)

LŐRINCZI LÁSZLÓ

BALÁZS FERENC VALLÁSA

Balázs Ferenc életének magyarázata: az ő hite. Inkább valláserkölcsei életfelfogásnak lehet nevezni ezt a lelki tartalmat, mert sokkal többet felel benne, mint amennyit — hagyományosan — hitvallás alatt értünk.

Irodalmi hagyatékában feleleteket találunk mindazokra a kérdésekre, melyekre a mai unitárius keresztény ember valláserkölcsei életében feleletet keres.

„A magammal való beszélgetésekhez 15 éves koromban kezdettem hozzá... másik 15 év alatt rendeztem be belső világomat, faragtam ki lelkem butorzatát, láttam el értékjelzőkkel az összegyűjtött kincseket és a limlomokat, alakítottam ki életem belső rendszerét.“ (A rög alatt, 307 l.)

„Hitem elmékedések, kutatások, tudatosítások hosszú esztendői alatt fejlődött ki. E világ mozgásait értelemmé szűrni, a dolgok természetével tisztába jönni magamnak e roppant mindenségben helyet biztosítani csak nagyon lassan sikerült... De az időnek el kellett jönnie, amelyben a világ tagjául avat... A végén már e világ valóságának a problémájával viaskodtam. Már tudtam, hogy ha minden történet alapját és végső lényegét a megértéssel átfogom, akkor minden kis kérdésre és minden nagy kérdésre a feleletet megtalálom.“ (Uo. 217—219 l.)

„Hiszem, hogy a világ nem véletlenségek láncolata. Hiszem, hogy minden valamiért van. Hiszem, hogy a világnak az a rendeltetése, megmásíthatatlan akarata, hogy olyan személyiségeket alakítson ki, akik egynek tudják, érzik magukat az egész világgal s aszerint cselekednek. Hiszem, hogy a világcél megvalósítása sok apró szándék, emberi akarat kiteljesedésén keresztül munkálódik... Minden événnek a végtelen lánc egy szemének kikovácsolása jutott osztályrészül. Hiszek ebben a feladatban, az én külön, kis célomban... Ezenkívül arra törekszem, hogy másokkal, testvéreimmel, közös társaságban, kiépítsem a szeretet kapcsolatait. Hiszem, hogy ha az én kicsi célokat megvalósítom, valamit tettem, aminek magában is értéke van s aminek értelmét a halál sem tudja elvenni... Hiszek az ember méltóságában; s ha magát a világcéllal azonosítja: akarata szabadságában... és... hiszem az Istent: óh e világ gyönyörűséges, hatalmas, csodálatos, megdöbbentő, titokzatos; s mikor csordulásig megtelek vele, amikor elnyom a végtelensége, fölemel a közvetlensége... akkor ez buggyan ki belőlem: Isten... közelebb akarom magamat vinni hozzá, rá akarok tapadni, vele egygé kívánok lenni.“ (Uo. 222, 434 l.)